

Trpljenje Belokranjcev

IVO ŽAJDELA

Komunistični partizani leta 1942 niso samo ubijali ljudi in s tem sejali smrtni strah po Beli krajini. Odgovorni so tudi za povračilne akcije, v katerih je italijanska vojska požgala številne belokranjske vasi. Mogočni grad Krupa pri Semiču so poleti 1942 požgali kar partizani sami.

Pratuani so 20. septembra 1942 umorili sestre Pepco (po drugem viru Jože, roj. leta 1918) in Danico (roj. leta 1922) Švajger (Schweiger) s Stražnega Vrha pi Črnomlju. Bili sta iz revne družine. Ko sta delali v vinogradu, so prišli do nji-ju in Pepco odgnali. Dolgo so jo mučili, nato pa ustrelili. Potem so odgnali še sestro Danico in jo, kot so zapisali v medvojnem časopisu, zaklali. Novembra 1942 so partizani ugrabili Bajuka, posestnika in metliškega odbornika za mestno občino, ter njegovo dvajsetletno hčerko. Umorili so ju neznano kje, in sicer zaradi sina, ki je bil pri vaški straži (*Odprti grobovi*, 2. knjiga, Buenos Aires, 1970, str. 108).

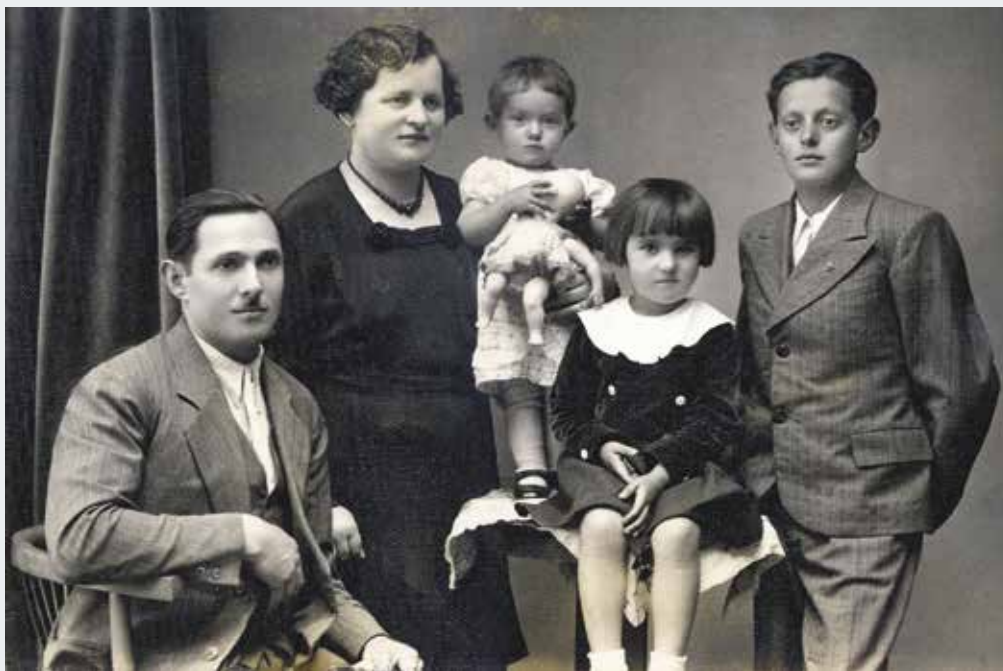
Odprti grobovi (2. knjiga, str. 107): »V brezno Šulnovke so leta 1942 pozno jeseni rado- viški partizani vrgli dve materi samo zato, ker sta bila njiju sinova pri legionarjih. Ena teh mater je bila v hiši Režek na Krašnjem Vrhju in druga v hiši Bojica. Njih vzdih so se slišali še četrti dan.« Gre za 58-letno Ano Režek s Krašnjega Vrha nad Radovico, ki so jo živo vrgli v kraško jamo Šulnovko, in Marijo Bojič.

Požig gradu Krupa

Sredi decembra 1942 so hrvaški partizani, ki so tesno sodelovali s slovenskimi, ugrabili in umorili posestnika in mešetarja Ilijo Lubiniča (roj. leta 1897) in njegovega sina Ilijo (roj. leta 1926) iz Boldraža pri Radovici blizu Metlike (*Črne bukve*, 148; *Odprti grobovi*, str. 174; Rudi Vogrič, *Boj Belokranjcev*, str. 199).

Partizani so poleti 1942 požgali mogočni grad Krupa pri Stranski vasi, ki je gorel več kot štirinajst dni, v poletni sopenici je v bližnji in daljni okolici zaudarjalo po dimu.

Nekaj mesecev kasneje, 7. oktobra 1942, je Vzhodnodolenjski odred, ki ga je vodil Ilija Badovinac, z izgovorom, da je treba preprečiti naselitev enote protirevolucije, požgal župnišče in šolo na Radovici

Družina Ivec okrog leta 1937

(Vogrič, 161). Uničevanje Radovice so začeli partizani, Italijani so ga dokončali, saj so požgali celotno vas. Badovinca so komunisti po vojni razglasili za »narodnega heroja«, še danes ga sredi Metlike častijo s spomenikom. Maja 1943 pa so požgali šolsko stavbo v Stari Lipi (severo-zahodno od Vinice; Vogrič, 246).

Molk debelih knjig

O komunističnem partizanjenju v Beli krajini so napisali dve debeli knjigi: Rudi Vogrič, *Boj Belokranjcev*, 1973, 553 strani, in Rako Polič, *Belokranjski odred*, 1975, 684 strani. Ko v obeh beremo obširne opise za leto 1942, vidimo, da je bilo le malo premišljenih akcij proti okupatorju. Večina obširnih zapisov je namenjena prikazovanju organiziranja revolucionarne organizacije komunistične partije. Vse je bilo namenjeno boju za ob-

last, s tem pa uničevanju političnih nasprotnikov. Njihovi številni umori so omejeni le tu in tam. Ko sta jih avtorja ome- nila, še posebej pa organiziranje protirevolucije od septembra 1942 naprej, sta uporabljala le izrazito negativno terminologijo o izdajalcih in sodelavcih okupatorja.

Toda komunistični partizani niso samo ubijali ljudi in s tem sejali smrtni strah. V povračilnih akcijah je italijanska vojska požgala številne belokranjske vasi.

Naj le omenim prvi tak primer. 22. junija 1942 so partizani Belokranjskega odre- da, ki so se jim pridružili partizani iz so- sednje Hrvaške, napadli italijansko po- stojanko na Hrastu (Vogrič, 120) ob cesti v Metliko. Sicer naj bi ubili 4. Italijane, to- da ti so se kruto znesli nad nedolžnimi va- ščani. Požgali so vso vas, 23 hiš, skupaj z gospodarskimi poslopji.

Požigi in trpljenje

V naslednjih mesecih so Italijani požgali veliko belokranjskih vasi. Zaradi partizanov so ljudje nepopisno trpeli. 26. julija so požgali vasi Kot pri Semiču, Dobljice, Zajčji Vrh, Miheljo vas, Lokev, Gradac in Svibnik. V naslednjih treh dneh so požgali še Otovec, Petrova vas, Naklo, Rodine, Brezje, Planino in še nekatera naselja (Vogrič, 125). 4. avgusta so požgali 58 kleti, nekaj skednjev in štiri hiše v okolici Semiča (Vogrič, 134). Kmalu zatem so v Dolenji Paki požgali vse hiše razen ene. 14. avgusta so do tal požgali vas Vrčice, dan pred tem pa štiri hiše v vasi Zagozdac pri Predgradu (Vogrič, 139). 19. avgusta so požgali 79 stavb v Zapudju.

Mnoge od teh požigov ima na vesti Belokranjski odred, ki ga je v imenu vodstva komunistične partije vodil Ante Novak. Zaradi povračilnih akcij so Italijani jeseni 1942 požgali Bojanjo vas (46 hiš z vsemi gospodarskimi poslopji, živino so odgnali). Požgali so vasi Krašnji Vrh, Radovico, Pilatovce in še druge.

Konec novembra 1942 so požgali precej hiš v vaseh Gaj, Rajakoviči, Sekuliči, Kuljaji, Kunčani, Popoviči in Doljane (Vogrič, 203). Poleg tega so Italijani ubili veliko Belokranjcev. 1382 ljudi so odpeljali v internacijo, kjer jih je precej umrlo (Vogrič, 214–215). Za vse to razdejanje in smrti nosijo odgovornost komunistični partizani.

Protirevolucija

Da bi vsaj malo omilili vse to nasilje, so v nekaterih krajih, predvsem septembra v Semiču in 16. novembra na Suhorju, ustanovili postojanki protirevolucionarne zaščite. Suhorska ni obstajala dolgo, saj je bila strateško izpostavljena. To so partizani izkoristili in v noči na 27. november 1942 nad njo zgrnili silo dveh združenih enot, Cankarjeve brigade in 13. hrvaške brigade. Z veliko premočjo so z lahkoto zavzeli postojanko. Že v Suhorju so ubili 23 branilcev, osem, med njimi vodilne, so odgnali v zasedek Popoviči visoko na pobočju Gorjancev, kjer so jih umorili. Ni bil le množični pokol, za seboj so pustili tudi silno opustošenje.

Umor Alojzije Ivec

Konec decembra 1942 so partizani v Suhorju ugrabili Alojzijo Ivec (1890), ženo in mater treh otrok. Odgnali so jo v Drage pod Gorjanci. Tam so jo partizani, ki jih je vodil zloglasni Ivan Novak - Očka, čisto formalistično na kratko »zaslišali«, potem pa umorili. Družina Ivec, mož Anton in žena Alojzija Ivec, rojena Pavlovčič (1890), sta živela v Suhorju št. 8. Imeli so trgovino, pekarno in kmetijsko posestvo. Hiša je bila pod cerkvijo ob cesti proti Metliki. V njej je danes trgovina kmetijske zadruge iz Metlike.

Imela sta tri otroke. Starejši brat je obiskoval gimnazijo v Ljubljani, obe dekl-

ci domačo osnovno šolo. Glavna zaposlitev staršev je bila vodenje trgovine z mešanim blagom. Dopolnjevali so jo z odkupom poljščin, sadja in gob. Oče je bil navdušen vinogradnik in vina ni prideloval samo za domače potrebe. Mama Alojzija je živela v suhorskem župnišču pri stricu. Rodila (s priimkom Pavlovčič) se je v župnišču kot hči župnikovega brata. Skrbela je za župnijsko gospodarstvo. Veliko je brala, ljubila je naravo in jo znala opazovati. Bila je skrbna mati in pridna gospodinja, ki je prišla za vsako delo, če je bila potreba. Predvsem pa je bila trgovka, ki je večino dneva preživela v trgovini. Ko se je prva nečakinja, ki je živela pri njih, poročila, je sprejela k sebi drugo in poskrbela še za tretjo. Družina je bila prva dolžnost.

Ugrabitev, ropanje, umor

Ker se je enota t. i. legistov oz. Jugoslovanske vojske v domovini utrdila v Suhorju, so jo v noči na 26. november 1942 obkolile in napadle združene slovensko-hrvaške partizanske enote. Prišlo je do hudega uničenja. Ubitih je bilo veliko ljudi, šola in župnišče pa požgana.

Alojzija Ivec je neposredno po partizanskem uničenju v Suhorju napisala pismo in ga poslala svoji sestri, s. Agnes. V njem je opisala opustošenje, saj so partizani in domačini povsem izropali njihov dom. Ko se je hčerka Slavka za božične praznike 1942 hotela vrniti domov, njenega doma ni bilo več. Predvsem pa matere ne. Toda tega ji takrat sploh niso upali povedati, tako da je šele kasneje po drobcih spoznala kruto resnico. Partizanom ni bilo dovolj, da so prej pri Ivčevih dobivali veliko dobrin, najprej od očeta, potem pa od mame in da so ob napadu na Suhor trgovino in dom povsem izropali.

Konec decembra 1942 so partizani Alojzijo Ivec ugrabili in jo odgnali v Drage pod Gorjanci. Tam so jo partizani, ki jih je vodil zloglasni Ivan Novak - Očka, čisto formalistično na kratko »zaslišali« potem pa umorili. Zakopali naj bi jo pod neko smreko med Dragami in Popoviči. Po drugi domnevi naj bi jo odvedli in umorili v smeri proti Semiču, kjer so umorili tudi župnika Janeza Rztresna, vendar je to manj verjetno.

Razbitje družine

Sina Antona Ivca so Italijani ob neki raciji v Ljubljani leta 1941 odpeljali v taborišče v Treviso, kjer je ostal do leta 1943. Hčerka Slavka je leta 1941 odšla v gimnazijo v Šmihel pri Novem mestu. Preostali člani družine so nadaljevali delo doma in na posestvu. Trgovina je še vedno delovala z nezmanjšano močjo. Opustili pa so pekarno, saj je pek odšel v partizane.

Ker je imel oče hudo vnetje srednjega ušesa z močnimi glavoboli in vročino, se

je odšel zdraviti v ljubljansko Leonišče. Potem se mu je obnovila še rana na želodcu (zdravili so ga zdravnik dr. Pompe in drugi). Po tedanjem načinu zdravljenja bi moral biti operiran, vendar je živčni pretres ob domači tragediji zdravljenje ustavil. Na obolelo uho je oglušel. Ostal je v Ljubljani in živel v podnajemniški sobi. Zaradi zdravstvenih težav se ni mogel zaposliti, zato so mu pomagali stari trgovski znanci.

Hiša in trgovina Ivčevih na Suhorju okoli leta 1930

Alojzija Ivec

Kako so emigrirali

Na Koroško je odšel, po težki odločitvi, z zadnjim transportom v zadnji noči pred prihodom partizanov v Ljubljano. Nekateri so mu svetovali naj gre, drugi naj ostane. Ni se čutil krivega. Zmagal je strah in slabe izkušnje iz preteklosti.

Na Koroškem je živel v begunskih taboriščih, v Lienzu in Celovcu je delal kot tolmač Angležem. Okoli leta 1947 sta ga ponoči dva neznanca močno pretepla. Verjetno je šlo za udbovca. Ni se upal vrniti v Slovenijo, zato je odšel v Ameriko, saj je bil že prej tam in se mu je dopadla, poleg tega sta bila tam tudi njegova brata. Živel je v San Franciscu in delal kot natakar. Umrli je leta 1969, potem ko je zbolel za rakom. Tam je tudi pokopan. Pred nekaj leti je Slavkina vnukinja našla njegov grob na pokopališču San Franciscu. ■

Nadaljevanje prihodnjič